

Csikány Tamás ezredes:

HOZZÁSZÓLÁS „A MAGYAR HONVÉDSÉG SZÁRAZFÖLDI HADERŐNEMÉNEK JÖVŐJE A NEMZETI TISZTKÉPZÉS MODERNIZÁCIÓJÁNAK TÜKRÉBEN” CÍMŰ TANULMÁNYHOZ

ÖSSZEFOGLALÓ: A Takács Attila vezérőrnagy – Szabóné Szabó Andrea alezredes – Töll László ezredes szerzőhármás *A Magyar Honvédség szárazföldi haderőnemének jövője a nemzeti tisztképzés modernizációjának tükrében* (Honvédségi Szemle, 2021/2., 27–43.) című tanulmányának egyes megállapításaira írt reflexió mindenekelőtt a magyar hadtudomány fejlődésére és annak szerepére kívánja felhívni a figyelmet, továbbá a tisztképzéssel kapcsolatosan kialakult általános nézeteket foglalja össze, illetve a két világháború közötti időszakban bekövetkezett változásokat mutatja be. A cikk célja rávilágítani a tisztképzés reformjával kapcsolatos kérdések alapos elemzésének fontosságára.

KULCSSZAVAK: hadtudomány, tisztképzés, Ludovika Akadémia, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem

A tanulmány megszületését csak üdvözölni lehet, problémafelvetései időszerűek, és helyzet-elemzéseit többnyire helytállónak gondolom. Azonban rögtön a bevezetésben megfogalmazott állítással kénytelen vagyok vitába szállni. „*Hazánk nem rendelkezett olyan hadtudományi műhellyel, amely előre jelezte volna a hadviselés változásait és felhívta volna a döntéshozók figyelmét a szükséges és folyamatos haderőfejlesztésre, modernizációra.*”¹ E mondat sajnálatosan figyelmen kívül hagyja azon erőfeszítéseket, amelyeket magyar tisztek, hadmérnökök végeztek a mindenkori honvédség fejlesztése érdekében. Itt a leegyszerűsítés kedvéért csak az 1868 után, a Magyar Királyi Honvédség létrejöttétől eltelt időszakokkal foglalkozunk. Ekkor indult meg az oktatás a Ludovika Akadémián, amely már megkövetelte a korszerű hadtudomány művelését. Talán elég utalnunk olyan szerzők, hadtudósok működésére, írásaira és felolvasásaira, mint Terstyánszky Ágoston, Forinyák Gyula, Kápolnai Pauer István, Hollán Ernő, Hazai Samu – és szerencsére ez a névsor még tovább folytatható. E szerzők foglalkoztak a katonai szaknyelv fejlődésétől, a hadtudomány interdiszciplináris jellegétől kezdve a hadtudomány és hadművészet egyes területeinek vizsgálataival, az akkori időben lezajlott háborúk tapasztalatainak elemzésével s a rohamosan fejlődő új haditechnikai eszközök alkalmazási kérdéseinek megválaszolásával. Ekkor indultak olyan hadtudományi folyóiratok, amelyeknek szemlélete, korszerűsége ma is iránymutató lehet. *A Hadtörténelmi Közlemények*, a *Ludovika Akadémia Közlönye* (később *Magyar Katonai Közlöny*), a *Hadsereg*, *Az Őrszem*, a *Katonás Nevelés* mind a kor színvonalán álló folyóirat volt. A hadtudomány a Magyar Tudományos Akadémián is jelen volt, 1882–1883-tól – igaz, időlegesen – már önálló

¹ Takács Attila vezérőrnagy – Szabóné Szabó Andrea alezredes – Töll László ezredes: *A Magyar Honvédség szárazföldi haderőnemének jövője a nemzeti tisztképzés modernizációjának tükrében*. Honvédségi Szemle, 149. évf. 2021/2., 27.

osztályban működött. A 20. század elején a magyar katonai szerzők – Breit József, Gabányi János, Csáky Károly, Stromfeld Aurél – pontos helyzetképet adtak azokról a hadszervezeti, hadművészeti változásokról, amelyeket a háborús készülődéshez figyelembe kellett, vagy kellett volna venni.² Persze a honvédség ezer szállal kötődött a császári és királyi közös hadsereghez, se a magyar Honvédelmi Minisztérium, se a Honvéd Főparancsnokság nem tehetett meg, hogy más utakon járjon, mint amit a bécsi Hadügyminisztérium vagy vezérkar kijelölt.

A nagy háború lezárultával a honvédség óriási lehetőséget kapott arra, hogy elinduljon egy önálló fejlődési úton, még ha a trianoni korlátozások miatt ez szűkre szabott ösvény is volt. Az utolsó ágyúlövések dőreje után szinte azonnal megkezdődött a háborús tapasztalatok feldolgozása a *Magyar Katonai Szemle* és a *Vezérkari Lapszemle* hasábjain. A háborús tapasztalatokat felhasználták a Ludovika Akadémia újjászervezésénél is. Sorra íródtak a jövő háborújáról szóló munkák például Mayer-Csejkovics Károly, Gerbert Károly, Szentnémedy Ferenc és Werth Henrik tollából. A magyar katonai vezetés azonban hamar megtalálta a követendő példát: immáron a német hadügy vált mindenhatóvá, másolandó példává, még ha a honvédség nem is készült másra, mint az elvesztett területek visszaszerzésére.

Az újabb vesztes háború után a magyar hadtudomány már esélyt sem kapott szerepének betöltésére, a győztes Vörös Hadsereg fegyvereivel együtt megkaptunk minden szabályzatot, szervezési, hadkiegészítési sablont, amelyek meghatározták a jövőbeli magyar haderő mikéntjét. Azonban néhány tiszt megint csak nem nyugodott bele e helyzetbe, s felismerte, hogy a Magyar Néphadsereg más létszámmal, más feltételek mellett, más társadalmi közegben és más hagyományokkal működik, mint a nagy szövetséges haderő, ezért szükséges a sajátosságainak figyelembevétele. Az 1960-as évektől – mindenekelőtt a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián, de más intézeteknél (térképészeti, haditechnikai stb.), intézményeknél (pl. kórházak) is – elindultak és folytak eredményes kutatások, fejlesztések. Az Akadémián megindult a doktori képzés, amely intézményesítette a kutatásokat, megalakult az MTA Tudományos Minősítő Bizottság Hadtudományi Szakbizottsága, amely lehetővé tette a hadtudományok kandidátusa cím elérését.

Persze túlzás lenne azt állítani, hogy a magyar hadtudósok döntő befolyást gyakoroltak a magyar hadügy fejlődésére. Éppen ezért a tanulmány bevezetőjének állítását megfordítanám: *rendelkezésre álltak hadtudományi műhelyek, de a mindenkori hadügyi vezetés alig használta fel eredményeit, s a döntéshozatali rendszernek nem képezte részét.*

Mi a helyzet jelenleg? A Magyar Tudományos Akadémia IX. Gazdasági és Jogtudományi Osztályán belül működik a Hadtudományi Bizottság, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Karán Hadtudományi Doktori Iskolában és Katonai Műszaki Doktori Iskolában lehet hadtudománnyal és katonai műszaki tudományokkal foglalkozni. Ezenkívül a Transzformációs Parancsnokságon belül működő Honvéd Tudományos Kutatóhelyen, a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeumban s számos más intézményben is folyik tudományos kutatás. Megítélésünk szerint *e kutatóhelyek azonban csak akkor tudják beváltani a hozzájuk fűzött reményeket, akkor lehetnek a döntéshozatali rendszer nélkülözhetetlen elemei, ha a tudományos kutatás személyi feltételei javulnak, s ha a tudományos munka végzése a tisztí karrier részévé válik.* A tudományos munka megítélésünk szerint a haderőben túlmisztifikált, pedig az nem jelent mást, mint némi módszertani ismeretek megszerzése után – erre kiválóan alkalmas a mesterképzés is –

² A legújabb összefoglaló a magyar hadtudományról: Forgács Balázs: *Hadelmélet. A magyar katonai gondolkodás története és a hadikultúrák.* Dialóg Campus, Budapest, 2017.

a választott szakterület művelésében való elmélyedést. Nem feltétlenül címhez vagy beosztáshoz kötött teljesítmény.

A tanulmány következő helyzetelemzését érdeklődéssel olvastuk, a tisztí hivatás jellegéről és a katonai értékrendről leírtakkal egyetértünk. Egyet kell értenünk azzal a felsorolással is, amely az „ideális tisztí” jellemzőit foglalja össze. A nemzeti tisztképzés modernizálásával kapcsolatban megfogalmazottak esetében azonban már nem látjuk, hogy ezen az úton miként lehet eljutni az elképzelt tisztí ideálhoz.

Első megjegyzésünk, amit hiányolunk a munkából, a tisztí pálya vonzóvá tételének kérdése: miként lehet úgy válogatni a jelentkezők közül, hogy valóban a legjobbak kerüljenek erre a pályára? Ennek fontos alapfeltétele lenne, hogy lényegesen láthatóbb, megismerhetőbb legyen a tisztí pálya. A társadalom, főleg a megcélzott nemzedékek ismerjék meg azt a közeget, ahol majd szolgálniuk kell: a technikai eszközöket, a várható feladatokat, a szolgálati és munkakörülményeket, a pályaképet, a fejlődési és tanulási lehetőségeket. Az általam felkeresett középiskolákban azt tapasztaltam, hogy a tanulók ezekről semmit sem tudnak. Ideáik vannak filmekből, számítógépes játékokból, esetleg az apa, nagypapa meséiből, de ismeretük nincs. Ennek érdekében a már létező programok továbbfejlesztése, kiterjesztése elengedhetetlenül fontos.

Fontosnak gondoljuk azt is, hogy a tisztképzés igazodjon az ország oktatási rendszeréhez. A szükséges mértékben legyen átjárhatóság az egyetemek között. Példaként azt a gyakorlatot említjük, hogy a két háború között a tüzértisztek az avatás után a Műegyetem harmadik évfolyamán tanulhattak tovább. E gyakorlatot a bolognai rendszerben könnyen meg lehet oldani az alapképzési kreditek beszámításával. E rendszer azért is fontos, mert azon célkitűzés teljesítése, hogy szaktiszteket a polgári felsőoktatási intézményekből kell biztosítani, meglehetősen kétséges. A jelenleg meglévő felsőoktatási ösztöndíjpályázatok eredményessége azt mutatja, hogy a munkaerőpiacon a honvédségnél szinte csak erősebb szereplők vannak.

A másik szempont, amit figyelembe kell venni, az előképzettség, az, hogy milyen tudást, ismereteket hoznak a felvett tisztjelöltek a középiskolákból. Miben jobbak az ismereteik, s mi-
ben gyengébbek? Ez a szempont például a hazafias szellemű oktatás-nevelés szempontjából rendkívül fontos. Általános tapasztalatunk, hogy a magyar történelem, földrajz, irodalom ismerete egyre alacsonyabb színvonalú, amely viszont kihat több elérendő kompetenciára is.

A tisztképzés új koncepciójával kapcsolatban is felmerülnek kérdések, de ezek felvetése helyett érdemesebb felidézni az 1920-ban készült tanterv megszületésének körülményeit, illetve annak gondolati és logikai menetét. Az immáron teljesen önálló Magyar Királyi Honvédség vezetése a Ludovika Akadémiától főiskolaszintű, négyéves képzést igényelt. Ennek előkészítésére a Gellért Szállóban tartották értekezletet, amelyen tisztázandó kérdésként merült fel, hogy az első év csapatszolgálat legyen-e, vagy mind a négy év akadémiai képzésben folyjon. A másik kérdésként az fogalmazódott meg, hogy egységes vagy fegyvernemi képzés legyen-e. Végül az akadémiaparancsnok érveit fogadták el, s az Akadémiának négyéves fegyvernemi képzés tervét kellett kidolgoznia. A tanárok és tanulmányicsoport-vezetők által elkészített tantervet a honvéd-főparancsnokság, a fegyvernemi szemlézők és a kiválasztott csapatparancsnokok véleményezték. Ez az elfogadott tanterv képezte a következő évtizedek tisztképzésének alapját.

Alapnak tekintették az egységes szemléletet oktató-nevelői munka és fegyvernemi vonatkozásban egyaránt. A képzés céljaként fogalmazták meg a megfelelő szakmai ismeretek megszerzésén túl, hogy az akadémikusok „a hazájukat forrón szerető, a nemzeti hagyományokhoz ragaszkodó, vallásos, kötelességtudó [...] megbízható és alárendeltejeiről

gondoskodó, a hivatásukért lelkesedő tiszttekké” váljanak.³ Érdekes a gyakorlati képzésnél megfogalmazott cél: az akadémikus szerezze meg a „gyakorlati csapatszolgálat alapjait [...], hogy mielőbb használható csapattiszté [...], megfelelő idő múltával használható alosztálytiszté és újoncszakasz parancsnokká válhasson”. Érdekes módon a tanterv indoklásában már az szerepel, hogy a felavatott tiszt „átmenet nélkül használható alosztálytiszt legyen”. Az eltérés Perjés Géza szerint azzal magyarázható, hogy figyelembe vették a csapatoktól beérkezett azon véleményeket, miszerint a fiatal hadnagyok nem állták meg a helyüket a kiképzésben. Perjés máshol azt hangoztatta, természetes, hogy egy fiatal tiszt kezdetben az idősebb társaira támaszkodik, hiszen a csapatélet „hétköznapijait” az Akadémián nem lehet megismerni.

A tanterv teljesítésétől tehát elvárták, hogy a fiatal tisztet készítse fel az első tiszti beosztására, ugyanakkor közvetítsen általános hadtudományi ismereteket, hogy értsék mindazt az akkor is hatalmas léptékűnek értékelt fejlődést, amely a hadügyben lezajlott, illetve legyenek tisztában a haderő szervezési, működési elveivel. Ugyanakkor az oktató-nevelő munkának biztosítania kellett a leendő tisztnek számára a társadalmi-politikai-erkölcsi-műveltségi értékek közvetítését.

A tanterv szerint az I. évfolyamon „egységes, általános katonai és gyalogsági kiképzés” folyt. Szükséges hozzátennünk, hogy ekkor gyalogos-, lovas-, tüzér-, szállító-, műszaki és híradótisztképzés folyt. A II. évtől kezdődött a szakmai képzés, a IV. évfolyamon már a vezetőképzésen volt a hangsúly. Itt érdemes rögtön egy kérdés erejéig megállni. Az új tisztképzési rendszerben vajon hol lesz a vezetőképzés?

Az idézett tanterv szerint az Akadémián oktatott 54 tantárgyat fegyvernemi (gyalogsági, lovassági, tüzérségi, műszaki), vezérkari (harcászat, hadtörténelem stb.), idegen nyelvi és általános műveltségi csoportra bontották. Ennek az volt a célja, hogy a tantárgyak oktatásának összhangját biztosítsák. A vezérkari tantárgyakat vezérkari tiszték tanították, a közismereti tárgyakat a pesti egyetemek tanárai. A közoktatás számára rögzített nevelési és oktatási elveket a Ludovika tantervei is tükrözték. Az oktatóknak minden tanév megkezdése előtt általános határozványokat adtak ki. Fontos cél volt, hogy a tancsoportokban ne legyen lemaradó, ha kellett, egyéni foglalkozásokat rendeltek el vagy mentorokat jelöltek ki. Tanári értekezleteken egyenként vizsgálták meg az akadémikusok előmenetelét. A kötelező minimumot mindenkinek teljesítenie kellett, ez az oktató felelőssége volt. A tanév elméleti és gyakorlati részre oszlott. Az elméleti időszak – amely azonban nem csupán tantermi órát jelentett, hiszen harcászati alapfeladatok begyakorlására, de még hídverésre is rendelkezésre állt a hatalmas Orczy-kert – októbertől májusig tartott, majd jött a két és fél hónapos kihelyezés Örkénytáborba, Esztergom-Kenyérmezőre vagy Hajmáskérre.⁴ Az Akadémia a tábori kihelyezéseket is – amit lehetett – maga oldotta meg, a túlterhelte, létszámihiánnyal küzdő csapatokra alig számíthatott. Most ez vajon másként áll?

1929-től új tanterv lépett életbe, hogy kövesse a hadsereg fejlődését, korszerűsödését. Három szakcsoport jött létre: I.: gyalogság, lovasság, szállítók, páncélos és gépjárműves;

³ Perjés Géza: *Tiszt – Képzés*. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2020, 64.

⁴ A Ludovika Akadémia képzéseire lásd Perjés Géza már idézett művét, továbbá: Rada Tibor: *A Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia és a testvérintézetek összefoglalt története (1830–1945)*. Calgary–Budapest, 1998; Dezséri Bachó László (szerk.): *A Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia története*. Budapest, 1930; Miklós Zoltán: *A Ludovika Akadémia tananyaga*. Iskolakultúra, 2004/6–7., 47–69. http://real.mtak.hu/60374/1/EPA00011_iskolakultura_2004_06_07_047-069.pdf (Letöltés időpontja: 2021. 03. 12.) Utóbbi szerző még több tanulmányban elemezte a katonai oktatást, képzést.

II.: tüzérek, légierő, folyami és híradó; III.: műszaki. Ekkor az első két évfolyamon az általános katonai képzésre, a harmadik-negyedik évben a fegyvernemi képzésre helyezték a hangsúlyt. A negyedik évben továbbra is oktató-vezető képzés zajlott.

A képzést a Honvédelmi Minisztériumban már a következő évben változtatni kívánták, amellyel kapcsolatban az akkori akadémiaparancsnok a következőket vetette papírra: „Csak a 4 évig tartó megfigyelés adhat olyan eredményt, amikor határozottan ki lehet mondani, hogy a tanterven kell-e és miképpen változtatni.” Hiába írta azonban, 1932-ben új tanterv lépett életbe, az akadémiai képzés három évre csökkent, előtte egy évet csapatszolgálaton kellett tölteniük a leendő akadémistáknak. Az új tanterv céljai a következők voltak:

- a csapatnál azonnali megfelelés elve a gyakorlati képzés előtérbe helyezésével,
- a katonai műveltség növelése,
- az állami és társadalmi eligazodási képesség megszerzése.

A következő években a tantervi és szervezeti változások szinte évenként következtek be, egy szakíró 1935-ös cikke szerint ezeket a háború óta többet változtatták, mint azelőtt 70 évig. Az 1930-as évek végétől, már a háborúra való készülés jegyében, jellemzően már csak a gyors tisztútnápótlás biztosítása lett a képzés célja, ami több politikus és szakember (például Teleki Pál) rosszallását is kiváltotta.

Mindezeket azért kívántuk leírni, hogy jelezzük: a tisztképzés átalakítása, módosítása szinte mindig ott volt a katonai felső vezetés asztalán. Pedig a minőségi oktatás egyik alapvető jellemzője az értékállandóság. Nem hiszünk abban, hogy az újabb és újabb átszervezések üdvözítőek lennének. A minőséget mindenekelőtt a válogatott oktatói kar és a hallgatók képességei határozzák meg. A Ludovika Akadémián megtiszteltetés volt tanítani, ha végignézzük a két háború közötti tábornoki kar életrajzát, szinte mindenkinél találunk ludovikás szolgálatot. Rendkívül fontosnak tartjuk az egységes képzési rendszert, az oktatás és szocializáció összhangjának megteremtését, a tiszt- és altisztképzés összehangolását s mindenekelőtt a képzés feltételeinek maximális biztosítását. Ezt a „befektetés a jövőbe” szlogenel szokták találóan kifejezni. Nem szabad olyan változtatást, reformot elindítani, amelynek nincsenek meg, vagy bizonytalanok a feltételei.

A tisztképzéssel kapcsolatban két alapvető álláspont különböztethető meg. Az első már megfogalmazódott az 1808-as törvény megalkotásakor. Eszerint a nemzeti tisztképzésnek az a feladata, hogy a „magyar ifjúság azon tudományokra oktattassék és oly nevelést nyerjen, melyek által úgy a rendes hadseregben, mint fölkelés alkalmával is a haza hasznos szolgálatára alkalmassá és képessé legyen”.⁵ A tiszteknek tehát olyan általános képzést kell kapniuk, hogy jó szakemberek, jó hazafiak és a társadalomban elismert szereplők legyenek. E gondolatot, szemléletet képviselik a mai napig is azok, akik a tisztképzést felsőfokú képzésként értelmezik, a Ludovika Akadémia esetében éppúgy, mint a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem létrehozásakor. A másik irány szerint a tisztképzésnél mindent az első tisztútnápótlásra történő felkészítésnek kell alárendelni. E két irány szinte állandóan harcban állt egymással. A háborút megelőző és a háborús időszakokban az utóbbi érvényesült, egyéb időszakokban azonban rendre visszatértek az eredeti szándékhoz. Reméljük, mostanában nem lesz háború...

⁵ 1808. évi VII. törvénycikk a katonai Ludovika-akadémiáról, 4. §. <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=80800007.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D26> (Letöltés időpontja: 2021. 03. 12.)

FELHASZNÁLT IRODALOM

1808. évi VII. törvénycikk a katonai Ludovika-akadémiáról. <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=80800007.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D26>
- Dezséri Bachó László (szerk.): *A Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia története*. Budapest, 1930.
- Forgács Balázs: *Hadelmélet. A magyar katonai gondolkodás története és a hadikultúrák*. Dialóg Campus, Budapest, 2017.
- Miklós Zoltán: *A Ludovika Akadémia tananyaga*. Iskolakultúra, 2004/6–7., 47–69. http://real.mtak.hu/60374/1/EPA00011_iskolakultura_2004_06_07_047-069.pdf
- Perjés Géza: *Tiszt – Képzés*. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2020.
- Rada Tibor: *A Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia és a testvérintézetek összefoglalt története (1830–1945)*. Calgary–Budapest, 1998.
- Takács Attila vezérőrnagy – Szabóné Szabó Andrea alezredes – Tölli László ezredes: *A Magyar Honvédség szárazföldi haderőnemének jövője a nemzeti tisztképzés modernizációjának tükrében*. Honvédségi Szemle, 149. évf. 2021/2., 27–43. DOI: 10.35926/HSZ.2021.2.3